

Діалекти

сучасної української мови

Діалект

Сукупність усіх особливостей, властивих мовленню людей на певній території їх проживання називається діалектом, у межах якого виділяються менші єдності - говори, говірки

Карта діалектів української мови

Діалект - це сукупність усіх особливостей, властивих мовленню людей на певній території їх проживання

Основні групи діалектів

- 1. північний*
- 2. південно-західний*
- 3. південно-східний*

Північний (поліський) діалект

- поширений на території сучасних областей Чернігівської, Волинської, північної частини Рівненської, Житомирської, Київської
- Фонетичні особливості:
 - вживання дифтонгів (двох голосних в одному складі) у закритих складах відповідно до звука [i] літературної мови: стуол, стуел
- Морфологічні особливості:
 - вживання повних нестягнених форм прикметників та співвідносних з ними займенників: такая добрая мати
- Лексичні особливості:
 - використання слів, що не вживаються у літературній українській мові, зокрема: кукуля (зозуля), вивюрка (білка), пуля (курча)

Південно-західний діалект

- поширений на території сучасних областей Вінницької, Хмельницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської, південної частини Рівненської, Житомирської, західної частини Черкаської
- Фонетичні особливості: чітка вимова ненаголошених звуків [e], [и]: село, живу; значне наближення ненаголошеного [o] до [y]: чу°лу°вік, ку°рова; у закритих складах замість давнього [o] в словах книжного походження і споріднених з ними вимовляється [i]: нарід, вирік, порідний
- Морфологічні особливості: іменники жіночого роду першої відміни вживаються в орудному відмінку однини із закінченням -оу, -еу замість -ою, -.рукою, ногоу
- Лексичні особливості: значно більше слів, не властивих літературній мові, ніж в інших говорах, наприклад: гостинець (шлях), бистрець (потік)
- Мовознавець К. Михальчук у цьому наріччі виокремив волинські, подільські говори, галицько-буковинську групу говорів (галицькі, буковинські, покутські говірки) і закарпатську (північнокарпатські, південнокарпатські, середньокарпатські говірки)

Південно-східний діалект

- поширений на території сучасних Полтавської, Харківської, Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Запорізької, Херсонської, Одеської, Сумської, Миколаївської областей, більшої частини Черкаської та південної частини Київської областей
- Особливості південно-східного наріччя більше відповідають нормам літературної мови, ніж відрізняються від них, адже до цього наріччя належать середньонаддніпрянські говори, на основі яких сформувалась літературна мова
- Фонетичні особливості: відсутні африкати [дж], [дз] в першій особі однини дієслів (бжола, сажу, сижу. хожу (і садю, сидю, ходю), зеркало, звоник); ствердіння [р'] на початку складу: радок, радно, ражанка; пом'якшена вимова шиплячих: спі[ш'а]ть, кри[ч'а]ти, [ч'о]го
- Морфологічні особливості: відсутність чергування приголосних у формах першої особи однини дійсного способу дієслів другої дієвідміни: прося, носю, возю, платю
- Лексичні особливості: відрізняється незначною кількістю слів від літературної мови (допіру (тільки що), баняк (чавун), ярчак (згряя), пшеничка (кукурудза), слабий (хворий), пакіл (кілок), гасник, гасниця (гасова лампа))